

форми до мовних одиниць оригіналу. Ця лексико-граматична трансформація є одним із універсальних методів перекладу, що допомагають якомога краще передати комунікативно-прагматичну функцію тексту оригіналу в перекладі.

Список використаних джерел:

1. Бессонова А.Н. Комплексные лексико-грамматические трансформации как способ решения общелингвистических проблем перевода. *Наука и современность*. Хабаровск, 2011. С. 18–21.
2. Комиссаров В.Н. Теория перевода (лингвистические аспекты) : учебник для ин-тов и фак. иностр. яз. Москва : Высшая школа, 1990. 254 с. URL: <http://www.belpaese2000.narod.ru/Trad/Komissar/kom07.htm>
3. 丁玲《莎菲女士的日记》，主编：马森《小说月报》，出版社：骆驼，1999年04月 URL: <https://www.99csw.com/book/3350/index.htm>
4. Терехова Г.В. Теория и практика перевода. Учебное пособие, Оренбург : ОГУ, 2004. 103 с. URL: http://window.edu.ru/catalog/pdf2txt/555/19555/2767?p_page=4

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-288-6-53>

Косович О. В.

*доктор філологічних наук, професор,
завідувач кафедри романо-германської філології
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

Чорній Р. П.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри романо-германської філології
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка
м. Тернопіль, Україна*

ОРИЄНТАЛІЗМ «СХІДНИХ МОТИВІВ» ВІКТОРА ГЮГО

Основна відмінність орієнтальних творів Віктора В. Гюго в тому, що «східний» колорит для цього великого французького романтика не був традиційним обрамленням художнього твору. «Східне» тло В. Гюго

підпорядковував розв'язанню проблеми «двосвіту» – проблеми цілком типової і природної для романтичної творчості. Роздвоєння світів, як колись роздвоєння особистості ще в трагедії В. Шекспіра «Гамлет», також стає черговим теоретичним принципом французького романтизму. Відомо, що романтичний герой, не знаходячи застосування своїм можливостям в умовах європейської цивілізації, насамперед прямує на Схід, де життєвий устрій більше відповідає його внутрішньому світу, відповідає його нагальним інтересам. Однак і в цьому аспекті В. Гюго привносить своє, специфічне ставлення до «східної» тематики. У його орієнтальних мотивах, незважаючи на загальне романтичне тло, відзначається помітна вибірковість щодо місця дії. Тут не так багато традиційного засилля містики чи фантастики. Герої далеко не завжди, як заведено в європейському романтизмі зазначеного історичного періоду, перебувають у підземлях, старовинних каплицях, склепах або каменоломнях. Подібних картин особливо багато в романі В. Гюго «Собор Паризької Богоматері», де майже немає східних мотивів, і зміст будується на типово «європейському» матеріалі. Інший приклад. У романі «Знедолені» в сценах з маленькою Козеттою і Гаврошем також виключено східне тло, тому і настільки незвичайний тут підхід В. Гюго до жебраків і голодних «маленьких страждальців», які обгрунтували обитель підвалів.

Нічого подібного немає в творах В. Гюго, позначених «печаткою Сходу». Суть справи полягає навіть не в просторово-часових переміщеннях малолітніх героїв. У художніх творах В. Гюго, створених на основі орієнтальних мотивів, немає ні самотніх страждальців, ні «благородних» розбійників. Ба більше, в його неосяжній творчій спадщині немає дітей і підлітків, що туляться в середньовічних церквах або печерах. Відповідно помірний і ступінь романтичної екзальтації. Це відбувається тому, що В. Гюго, звертаючись до східної тематики, незмінно прагнув до відображення повсякденного буденного матеріалу, який не виходить за межі звичайної життєвої норми.

Сам письменник у передмові до збірки віршів «Східні мотиви» висловлювався з цього приводу так: «...фантазія, що породила ці «Східні мотиви», не така вже й дивна. З тисячі причин... у нас сьогодні більше ніж будь-коли займаються Сходом. У століття Людовика XIV ми були елліністами, тепер ми орієнталісти. Ніколи стільки умів одночасно не шарили в цій великій безодні – Азії» [7, с. 5].

Отже, можна зробити висновок, що Схід, як думка, або як образ, займає уяву й уми всіх, і В. Гюго також піддається загальній «східній» ейфорії. Однак зовні помітний ефект не особливо цікавив його; письменник дотримувався такого теоретичного принципу: немає літератури для літератури, немає екзотики заради самої екзотики, але є

екзотика тільки для справжнього романтичного мистецтва. Звідси ясно, що творчий підхід В. Гюго до Сходу відрізняється новизною. Східний колорит забарвлює думки і мрії письменника; і всі вони майже мимоволі ставали хто європейськими, хто турецькими, хто грецькими, перськими, арабськими, навіть іспанськими, бо Іспанія – теж Схід. Іспанія – країна наполовину африканська, а Африка – це наполовину Азія. В. Гюго і сам зізнавався в тому, що Сходу, можливо, ще судилося зіграти незабаром помітну роль на Заході, як для імперії, так і для літератури.

Як видно з вищенаведених слів В. Гюго, інтерес до Сходу не є для нього елементарною даниною моді або новаторським традиціям, що тільки зароджувалися у Франції. Навпаки, В. Гюго енергійно підкреслює свій інтерес до Сходу, до його яскравої та найглибшої поезії і високо відгукується про історичне призначення його культури та роль у подальшому розвитку Європи.

У збірці віршів «Східні мотиви» помітне навіть стилістичне прагнення автора емоційно підпорядкувати європейських читачів східним поетичним ефектам, урочистості вірша. В. Гюго часто звертається до образу природи, яку відтворює в її справді космічній величі та пишноті. Хоча термін «космізм» на початку ХІХ століття практично не вживали, В. Гюго підійшов до нього з романтичних позицій ближче за своїх соратників по перу. Як результат, він часто вдається до контрастних порівнянь і образів, таких, як *зірка, промінь, яскраве світло, золото, блиск, сяйво, блиск* – з одного боку, і *темрява, ніч, тінь, морок, сутінки, похмура безодня, туманна далечінь, «прірва без просвіту»* – з іншого.

Якщо поставити собі запитання: як йому могло спастися на думку відтворити такий дещо умовний Схід, то відповідь слід шукати в тих стилістичних правилах і прийомах письма, яких він дотримувався як якоїсь теорії та які втілював у творах орієнтальної спрямованості. Це був не несвідомий порив, а строго продумане рішення.

Саме завдяки такому підходу В. Гюго вдалися в «Східних мотивах» живі сцени. Він любив передзвін слів, йому подобалося, коли вони відбивали в його віршах, як він сам підкреслював, диявольський цокіт, перекидалися несподіваними римами, дивовижним чином зберігаючи і число складів, і ритм, і вражаючу гармонію строфи. Декорацією йому слугували сонячні заходи сонця в садах Гренель. З них він витягував своє золото і вогні. Його власний і, ймовірно, рідний йому схід знаходився на вулиці Нотр-Дам-де-Шан. Наведемо як ілюстрацію характерний приклад із вірша «Мрії»:

«За мною по кутах роїться імла густа, а я задумливо дивлюся у вікно, мріючи про те, щоб там, удаліні, де горизонт потьмянів, раптово засяяло східне місто червоне, і красою своєю нежданною, небувалою тумани розірвало, як яскравий фесверк» [7, с. 59].

Звернувшись від романтики середньовіччя до східної екзотики, В. Гюго віддав «рясну данину захопленню барвистістю і мальовничістю того «видимого» світу, що постає в письменницькій, а отже, і в читацькій уяві. «Східні мотиви» багаті на новаторські образи, барви та нові багатозначні думки. Помітно, що поета й письменника в одній особі глибоко й широко цікавила не стільки сама екзотика східного краю, скільки центральний ідейний задум. Тому в прозі, поезії та драматургії письменник від опису екзотики плавно переходив до загальнолюдського.

За пейзажем, архітектурою, костюмами В. Гюго бачив світ пристрастей і страждань, героїчну боротьбу за свободу. Причому, не просто побачив, а й засудив похмурий деспотизм і жорстокість людей, які виправдовують Кораном свій фанатизм і бузувірство. Автору «Східних мотивів», таким чином, уже в той історичний період було органічно чуже милування всілякими жорстокостями, яке виникло пізніше, у поезії декадансу, і екстетизація потворного. Тим самим можна стверджувати, що східний пейзаж не має для В. Гюго самодостатньої цінності; він завжди пов'язаний тією чи іншою мірою із соціальними мотивами. У цьому сенсі характерний вірш «Місячне сяйво», у якому зовні переважає мальовничий і музичний початок – ліричний пейзаж південної ночі. Душа поета немов переповнена гармонією. Разом зі своїм ліричним героєм він переконаний у тому, що все в природі створене «з дивовижною і непорушною мудрістю». Тому й осяяння настає в той момент, коли він вдихає в себе аромат літнього вечора, осяяного прекрасним місячним сяйвом, таким самим божевським створінням, як і кохання.

Смисловий акцент твору В. Гюго лежить дещо в іншій площині. А саме, в тому, що приховує приналежність цієї місячної ночі: передсмертні муки гаремних затворниць, над якими чинять нелюдську розправу. Останній рядок вірша: «А ясний місяць грав на хвилях», що, як може спочатку здатися, повертає поета й читача до милування чарівною східною природою, насправді звучить з іронією та неприхованою авторською гіркотою. Але водночас Схід для В. Гюго – це великий і різноманітний світ, де ще збереглися чистота і простота патріархальних звичаїв.

В. Гюго завжди прагнув у своїй творчості реалізувати теоретичні положення, викладені в найрізноманітніших творах, зокрема, у передмові до драми «Кромвель». Таким чином, письменник завжди залишав за собою право використовувати навіть традиційні літературні форми по-новому, по-своєму. Звідси й ставлення В. Гюго-романтика до «східної» тематики: його приваблює політичний аспект у житті східних країн. Він був знайомий зі східною поезією, проте в тій міжнародній

обстановці його цікавили не поезія і філософія Сходу, а політика. Східною країною, найближчою територіально до Європи, була Туреччина. У той період Туреччина була потужною імперією і водночас в очах європейців була символом ісламського світу. В. Гюго, будучи романтиком, завжди дотримувався правди, а правда полягала у співвідношенні Добра і Зла.

Іншим символом Сходу в очах передових європейців була Іспанія. Іспанські мотиви, за визнанням самого В. Гюго, також були нав'язні інтересом до східної тематики. Не дивно тому, що В. Гюго використовував східні мотиви у своїй творчості, зокрема, у драмі «Ернані». У ній, здавалося б, чимало умовного, штучних романтичних ситуацій тощо. Але все ж драма «Ернані» справді була новаторською. Вона відкинула умовності і натяки на пишномовну драму класицистів. На відміну від інших романтиків, В. Гюго ставив конкретні соціальні та моральні проблеми і вирішував їх з урахуванням реальностей. У його творчості помітні елементи реалізму. Цей момент відчувається і в «східних» поемах.

Список використаних джерел:

1. Гюго Віктор-Марі. УСЕ Універсальний словник-енциклопедія. 4-те видання. 2006. С. 338.

2. Матвійшин В.Г., Гюго Віктор Марі. *Українська літературна енциклопедія*. Т. 1. К., 1988. С. 529.

3. Мелешенко О. К. Публіцистика Віктора Гюго (1802–1885): навч.-метод. комплекс : навч. посібник ; хрестоматія ; теми рефератів, тести: для студ.-журналістів і філологів. Київ : ПВП «Задруга», 2003. 216 с. Бібліогр. С. 215–216.

4. Наливайко Д.С., Шахова К.О. Віктор Гюго. *Зарубіжна література XIX сторіччя. Доба романтизму: Підручник*. Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2001. С. 144–168.

5. Постова Н.С. Поетика романтичного історичного роману: «Собор Паризької богоматері» В. Гюго : автореф. дис... канд. філол. наук : 10.01.06. Донецьк, 2002. 27 с.

6. Hugo Victor. N°376. Auteur dramatique. Poète. Romancier. *Académie française*. URL: <https://www.academie-francaise.fr/les-immortels/victor-hugo?fauteuil=14&election=07-01-1841> (дата звернення 07.11.2022).

7. Hugo V. *Les Orientales*. Ulan Press, 2012. 240 p.